

LIBER IADICVM

CODEX WISIGOTHORVM

PRIMUS TITULUS.

DE ELECTIONE PRINCIPUM

ET DE COMMUNIONE EORUM QUALITER JUSTÉ JUDICENT VEL DE ULTORE NEQUITER JUDICANTIVM.

EX CONCILIO TOLETANO QUARTO LXVI EPISCOPORUM EDITO IN PRESENTIA SISENANDI REGIS TERTIO
EJUSDEM REGNI ANNO. ERA DCLXXI.

I. Cum studio amoris Christi ac diligentia religiosissimi Sisenandi regis Hispaniæ atque Galliæ sacerdotes apud Toletanam urbem in nomine Domini in unum convenissemus, ut ejus imperiis atque jussis communis à nobis ageretur de quibusdam ecclesiæ disciplinis tractatus; primum quidem nos gratias Salvatori nostro Deo omnipotenti egimus. Post hæc cœtui nostro adesse dignatus jam factus excellentissimus et gloriosissimus princeps qui cum magnificentissimis et nobilissimis viris ingressus est, primum coram omnibus nobis Dei sacerdotibus humo prostratus cum lacrymis et gemitibus pro se interveniendum Domino postulavit: deinde religiosa prosecutione synodum exhortatus est, ut paternorum decretorum memores ad conservanda in nobis jura ecclesiastica studium præberemus, et illa corrigere quæ dudum per negligentiam malignitatis in usum venerant contra ecclesiasticos mores et licentiam sibi jam de usurpatione principum fecerant. Talibus igitur monitis nos omnes in Domino confidentes et in ipso clementissimo gratias agentes necessarium sane duximus, ut juxta ejus nostrumque votum tractarem quæ Deo digna esse competunt sive in sacramentis divinis quæ diverso atque illicito modo in Hispaniarum ecclesiis celebrantur, seu quæ in moribus pravè usurpata in adversitate vel deceptione principum esse noscuntur. Terminum Deo annuente posuimus et quoquo modo ab illicitis sese unusquisque absteineat seditionibus et deceptionibus cum dei timore et diligentia frenum disciplinæ ponere curavimus.

Quid sit rex et unde dicatur. Reges enim à regendo vocati sunt, nam regnum à regibus dictum est: et sicut reges à regendo vocati sunt, ita quoque regnum est à regibus nuncupatum.

Adhuc quid sit rex. Sicut enim sacerdos à sanctificando ita et rex à moderamine piè regendo vocatur. Non autem piè regit qui non misericorditer corrigit; rectè igitur faciendo regis nomen benignè tenetur, peccando vero miseriter amittitur; unde et apud veteres tale erat proverbium: *Rex ejus eris si recta facis, si autem non facis non eris.* Regiæ igitur virtutes præcipuæ duæ sunt, justitia et veritas: plus autem in regibus laudatur pietas, nam justitia per severa est.

II.—Qualiter principes eligantur, et ut eorum acquisita succedenti regno maneant adepta. Ex concilio toletano VIII.

Decimæ colloctionis assensu molestis actibus, quos sagax indagatio pietati obviare detexit et non bene regendi licentiæ, quam se mansuetudo impugnasse probavit, satis ut opinamur et lege præsentis gloriosi principis et decreto sanctæ synodi hujus contradictum esse conspeximus. Ita enim Sanctus Spiritus per utrasque definitiones mortalium corda perflavit, ut in tali flatu verbo-

rom in posterum omnem exureret male concupiscentium rabiem animorum.

Factum namque est in definitionibus ipsis ut quia pietatis divinæ incomprehensibilis et ignota natura sese conditioni mortalium in unione personæ conjunxit in misterio redemptionis humanæ, nos quoque à membris capitis hujus et perfidiæ malum ex concupiscentia, quæ radix est omnium malorum, et ex avaritia quæ invenitur servitus idolorum, pari simul igneo mucrone totoque artificio radicitus evellamus ac decesemus. Abhinc ergo et deinceps ita erunt in regni gloria præficiendi rectores, ut aut in urbe regia aut in loco ubi princeps decesserit cum conventu pontificum majorumque palatii vel populi omnimodo eligantur assensu, non forinsecus, aut conspiratione pravorum aut rusticarum plebium seditioso tumultu. Eruntque ipsi principes catholicæ fidei assertores eamque et ab hac quæ imminet judæorum perfidia et à cunctarum hæresum defendentes injuria: erunt in actibus judicii mittissimi et vita modesti; erunt in provisionibus rerum tam parci amplius quam extenti, ita ut nulla vi, aut factione scripturarum vel definitionum qualiumcumque contractu à subditis vel exigant aut exigenda intendant, quia non inter filios suos erunt dividenda sed succedenti regno erunt concessa. Eruntque ipsi in conquisitis oblationis gravissimæ rebus non prospectantes proprii jura commodi, sed consulentes patriæ atque genti. De rebus vero congregatis ab eis illas tantum sibi vendicent unusquisque partes, quas ditaverit auctoritas principalis; rerum quæcumque inordinata reliquerint hæreditabunt gloriosi successores. Propria vero eorum, et ante regnum justissimè conquisita aut filii aut hæredes capiant jure proximitatis. De affinium vero successione vel munere si forsitan inordinata ab eis fuerint relicta, aut primò tantum filiis aut hæredibus sequente proficiant vel propinquis: atque ita in eorum cunctis actibus atque rebus præfata legis erit auctoritas prævalitura, ut et perenniter maneat inconversa et ab omnibus sine aliqua hæsitacione adimplenda. Nullus tamen prius apicem regni percipiat quàm se illam per omnia supleturum jurisjurandi taxatione definiat, quod firmiter custodiat et fideliter adimpleat: et ipsam pollicitationem coram Dei sacerdotibus et palatino officio promissam nullus audacter profanare præsumat, illam Domini pavens sententiam: *Non perjurabis in nomine meo nec pollues nomen domini Dei tui: ego dominus.* Et iterum: *Non assumes nomen domini Dei tui in vanum, nec enim habebit dominus insontem illum qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra.* Et iterum: *Maledictus omnis qui jurat in nomine domini Dei sui mendaciter.* Cui etiam legi vel decreto episcopali non solum in futuro sed etiam in præsentibus deferentes sententiam apponentes decernimus: ut quicumque amodo et deinceps detractor et non potius venerator ejusdem

decreti atque legis esse voluerit, sive religiosus ille sit sive laicus, non solum ecclesiastica excommunicatione verum etiam et sui ordinis dignitate privetur.

III. — Admonitio sacerdotum qualiter moderati et mitte maneant reges erga subditos. Ex concilio toletano IV.

Postquam enim cuncta quæ sunt ecclesiasticæ dignitatis peregrimus, ita quoque presentem piissimum regem Sisenandum, cujus optatu vel jussu hæc instituta sancimus, futurosque principes ætatum sequentium humilitate qua debemus deprecari, atque per indivisam Trinitatem sanctam convenimus ut moderati et mitte erga subditos existentes cum justitia et pietate populos à Deo vobis creditos regatis, bonamque vicissitudinem qui vos constituit vel elegit largitori Christo respondeatis, regnantes in humilitate cordis cum studio bonæ actionis. Nec quisquam vestrum solus in causis capitum aut rerum sententiam ferat, sed in conventu Dei sacerdotum quorum obsecratione misericordiam impertiamini, et cum consensu publico, cum rectoribus terræ ex iudicio manifesto delinquentium culpa patescat, servata vobis inoffensis mansuetudine pietatis ut non severitate magis in illis quam indulgentia miserationis polleatis; ut dum omnia, actore Deo, pio à vobis moderamine conservata et impleta extiterint, et reges in populis et populi in regibus et Deus in utrisque lætetur. Felicitior etenim jam tunc illa contra hostes principis congressio erit, quando domestica equitas anteibit, quia et seniores erunt in hostium populatione mucrones quos de domibus modestè prodixerint reges. Experimentum enim naturalis est rei, ut justitia illa confodiat hostem quæ tutavit principem et externam perliminet litem unde suorum internam possederit pacem. Sicut ergo modestia principum temperantia est legum, ita quoque concordia civium victoria est hostium. Ex mansuetudine etenim principum oboritur dispositio legum, ex dispositione legum institutio morum, ex institutione morum concordia civium, ex concordia civium triumphus hostium. Sic que bonus princeps interna regens et externa conquirit, dum pacem suam possidet et alienam litem absumpit, celebratur quidem et in civilibus rector, et in hostibus victor, habiturus post labentia tempora requiem sempiternam, post luteum aurum celeste regnum, post diadema et purpuram gloriæ coronam. Cui potius non deficiet esse rex quam dum terrenum regnum relinquit, et cæleste conquirit, non erit amississe regni gloriam sed auxisse. Sanè tam de præsentem quam de futuris regibus hanc sententiam cum Dei timore promulgamus, ut si quis ex eis contra reverentiam canonum vel legum venerit superba dominatione, et faustu regio in flagitiis et facinoræ pravitate sive cupiditatis et avaritiæ stimulis crudelissimam potestatem exercuerit in populis, anathematis sententia à Christo domino condemnatur et habeat à Deo separationem atque iudicium populi, quia præsumpserit prava agere et in perniciem regnum convertere.

IV. — Decretum iudicii universalis editum in nomine principis. Qualiter pietate deditus sibi à Deo commissum misericorditer regat populum. Ex concilio toletano VIII.

Soliditatem reddidisse fracturæ atque fecisse consurgere quod constiterat concidisse, et incrementum est usuatæ mercedis et plenitudo consummatæ perfectionis. Ponderi etenim collidentis ruinæ si æqualium pessimorum curam convenit obviare quanto gravioris erit culpa prælatos incuriæ discrimen incurrere si non quo valent excommunicationis onere commissos procurent populos sublevare? Properandum est ergo inter ruinas collusionum catervas eripere collisum ut ex die vel tempore jugiter et ultra nec vigorem nocendi habeat exercanda presura et omnis compressus noverit sanctæ sanctionis esse sacra sibi collata remedia. Cum decursis ergo transactis temporibus duræ dominationis sese potestas gravis attolleret et in subiectis populis imperium

dominantis non formaret jura regiminis, sed excidium ultionis, unum aspeximus subditorum statum non ex ordine vegetari rectoris sed dejici ex gravitate potestatis. Contraxerant enim leges elata fastigia in bifonti discidio motionis, et aut in culpis lex ardua sæviebat, aut in spoliis favorem lex voluntaria commodabat; inde mæstos animos non spes fovebat ex munere sed tolerantia vexabat in funere. Verum jam in reparationis horum occursum non solum nos tantum abire sola ratio cogit, verum etiam et ipsa communitio rerum impellit ut ex omnium animorum nostrorum deliberatione concordis illa emanet sententia dicti, quæ et finem ausibus rite ponat illicitis et consultum salvationis jure ferat in populis dignissimè. Quosdam namque conspeximus reges qui postquam fuerunt regni gloriam assequentes, extenuatis viribus populorum, rei propriæ ex ipsis conati sunt sibi congerere lucrum, et oblitis quod regere populum à Deo sunt vocati et defensionem in vastationem commutant qui vastationem defensione pellerent debuerant; illud denique gravium ipsi principes innectentes, quod ea quæ videntur post regnum acquirere non regni deputant honori vel gloriæ, sed ita malunt in suo jure confundi, ut veluti et debito proprio decernant hæc in liberorum posteritatem transmitti: quam obrem ita in proprietatis illa conantur redigere sinu, quæ pro solo constat illos imperialis percepisse fastigio; aut quo libitu in juris proprii collocant antro, quod publicæ utilitatis adquisitum esse constat obtentu? Nam numquid ad illos aut populorum adventus aut rerum poterant concurrere census, nisi extitissent gloriæ sublimati culminibus? aut de qualibet illi potuerant rerum concervatione ditari nisi à subjectis glorioso apice potuissent atolli? Omnia certe totius plebis membra subiecta dum ad principale caput revelant attentum debitæ iussionis obtutum, ab illo negotiorum prospectant remedium, cui modo gratum, modo debitum irrogant censum. Regalis proinde ordo ex hoc cuncta sibi debere convincit ex quo se regere cuncta cognoscit et inde conquisita non alteri quam sibi defendit: unde non personæ sed potentiæ suæ hoc debere non ambigit. Reges enim jura faciunt, non persona, quia non constat sui mediocritate sed et sublimitatis honore: quæ ergo honori debentur honori deserviant, et quæ reges accumulunt regno relinquunt, et quæ eos gloria regni decorat ipsi quoque regni gloriam non extenuent, sed exornent. Habeant ergo deinceps per hanc nostram sanctionem jure conditi reges cum Dei timore in regendo corda sollicita, in operando facta moderata, in decernendo iudicia justa, in parcendo pectora prompta, in conquiritendo studia parca, in conservando vota sincera, ut tanto gloriam regni cum felicitate retentent quanto jura regiminis et mansuetudinis conservaverunt et æquitate dixerint, ut dum princeps pastorum advenerit percipiant immarcesibilem gloriæ coronam, promissæ verò premium ditionis. Ne non prodidisse putetur ex fomite rationis, revelare convenit evidentissimam speciem operis, ut ex illo nos assertores idoneos habeat probitas veritatis ex quo se per semetipsam reservaverit qualitas actionis. Ecce etenim ita ex gentis nostræ mediocribus majoribusque personis multos hactenus corruisse reperimus et deflemus, ut eorum agnitis ruinis non aliud possimus considerare quam divino iudicio promissionis, quorum quidem domorum spolia et privatorum divitiis simul ac prædia ita conspeximus prorsus exinanita, ut nec fisci usibus commoda nec palatinis officiis reperiantur in remedium salutare collata: cujus rei ex utroque concurrente defectu dum et adjudicatos sententia iudiciorum elisit et eorum bonis ad ipsorum vicem munificatus nemo surrexit, pene non res ista disciplinam in ordine, sed defectum possuisse pensatur in gente, illo majori salutis dispendio cumulado, quod tam hæc quæ iudicantis vigor iudiciorum abstraserat, quam illa quæ qualiscumque proventus ordine proligationis

concesserat, tota pietatis principum amplitudo in sinu suæ receptionis incluserat; sicque solo principali ventre suppleto cuncta totius gentis membra vacuata languerent ex defectu: unde evenit ut nec subsidium mediocres nec dignatatem valeant obtinere majores, quia dum solius potestatis vigor maxima occupavit, totius plebis status nec minima jura defendit. Pro his etenim illicitis præsumptionibus corrigendis à Domino cum omni palatino officio simulque cum majorum minorumque conventu nos omnes tam pontifices quam sacerdotes, qui à domino Jesu Christo constituti sumus populorum rectores atque precones, et universi sacris ordinibus famulantes, concorditer definitione, fidentes in Domino. decedimus et optamus: ut omnis conquisitionis proligatio in omnium rerum viventium ac non viventium, in mobilium et moveri valentium corpore, vel specie, forma vel genere, quæ à gloriosæ memoriæ Chindasvintho rege à die quo in regnum dignoscitur conscendisse reperitus quolibet modo extiterit augmentasse, omnia in serenissimi atque clementissimi nomine domini nostri Jesu Christi Recesvinthi principis perenni transeant potestate et perpetuo deputentur jure, non habenda quidem parentalibus successiones sed possidenda regali verè congressione, ita ut juste sibi debita quisque rationabiliter percipiat, et de reliquis ad remedia subjectorum quæcumque elegerit principis voluntas exerceat, illistantum dem exemptis quæ memoratus divæ memoriæ Chindasvintho princeps ante regnum aut ex propriis aut ex justissimè conquisitis visus est habuisse: in quibus cunctis filiis ejus una cum glorioso domino nostro Recesvintho rege maneat et divisio libera et possessio pace plenissima. Sed et illæ res quas prædictus princeps de justis proventibus filiis suis vel quibuslibet justissimè visus est contulisse vel reliquisse, omnes eorum jure maneat involvæ, illa igitur negotii hujus veritate servata, quia domino inspirante veritateque annuente grata voluntas gloriosi domini nostri Recesvinthi regis dignissimè adhaesit, ut quæque abstracta unicuique indebitè à divæ memoriæ genitoris sui Chindasvinthi omnia reddi decernit cuique justissima debita, et nemo invasionis per hoc calumniam moveat aut damna requirat propter quod gloriosæ memoriæ genitorem ejus quædam indebitè abstulisse constiterat.

V. — Ne quis sibi præsumat adipiscere regnum rege superstite. De reprobatione personarum quæ prohibentur adipiscere regnum. Ex concilio toletano V.

Inexpertis, et novis morbis novam decet invenire medelam; quapropter inconsideratè quorundam mentes, et minime semetipsos capientes, quos nec origo ornat nec dignitatis virtus decorat, passim putant licenterque ad regniæ majestatis pervenire fastigia. Hujus rei causa nostram omnium cum invocatione divina et cum consensu regniæ potestatis vel totius convenientia populi proferimus ultionis sententiam: ut quisquis talia meditatus fuerit, quem nec electio hominum provehit, nec gothicæ gentis nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, sit à consortio omnium catholicorum privatus, et sententia legum abstractus, adque divino iudicio anathemate condemnatus.

VI. — De his qui sibi regnum blandiantur spe rege superstite. Ex concilio toletano V.

Ergo quia et religioni inimicum, et cunctis hominibus constat esse superstitiosum futuræ illicitè cogitare, et casus principum exquirere ac sibi in posterum providere, cum scriptum sit: *Non es vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater possit in sua potestate*; hoc decreto cum Dei adjuvamine censemus, ut quisquis inventus fuerit talia perquisisse, et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, aut alios in se propter id atraxisse, à conventu omnium catholicorum excommunicationis sententia repellatur.

VII. — De his qui rege superstite, aut sibi aut aliis ad futurum provident regnum, et de personis quæ prohibentur ad regnum accedere. Ex concilio toletano VI.

Quamquam in concilio anteriori quodanno primo gloriosissimi principis nostri habitum est, de hujusmodi re fuerit promulgata sententia, tamen placet iterare quod convenit custodire. Itaque regis jure constante nullus sibi aliquo opere, vel deliberatione, seu cujuscumque dignitatis laicus, seu gradus episcopatus, presbiterii aut diaconii consecutus, ceterique clericatus officio dediti regem provideat contra viventis regis utilitatem et procul dubio voluntatem, nullo blandimento vel suavione pro eadem spe aut alios in se trahat aut ipse in alium acquiescat. Iniquum enim et valde execrabile à christianis debet esse futuris temporibus illicita prospicere et ignaros vitæ suæ futura disponere. Quod si quisquam jam talia iniqua deliberatione cum quocumque est meditatus, hoc sibi noverit esse sacerdotali moderatione concessum ut venabiliter possit hoc sine mora presentis principis auribus publicare: si autem obstinata deliberatione sua machinamenta noluerit dicere, pessimo plectatur in æternum anathematis iudicio.

VIII. — De personis quæ prohibentur ad regnum accedere.

Rege vero defuncto nullus tiranica præsumptione regnum assumat; nullus sub religionis habitu detonsus aut turpiter decalvatus; nullus originem servilem trahens, vel extraneæ gentis homo nisi genere Gothus et moribus dignis atque præclaros cum convenientia omnium Dei sacerdotum et totius primatus gothorum et consensu omnium populorum ad apicem regni provehatur: ut dum unanimitate et fidei conversatione permanserimus, tum pax et longanimitas bonorum iudiciorum maneat Christo consortium invenire possimus cum cætu omnium sanctorum: temerator autem hujus præceptionis nostræ feriatur perpetuo anathemate.

IX. — De commotione plebis ne in principes populus delinquat, et de transgressionem fidei quæ principibus à populo promittitur. Ex concilio toletano IV.

Post instituta quædam ecclesiastici ordinis vel decreta quæ ad quorundam pertinent disciplinam, postrema à nobis cunctis sacerdotibus Dei sententia est adhibenda et firmiter in Domino conservanda pro robore omnium nostrorum principum et stabilitate gentis gothorum vel omnium terræ nostræ populorum pontificale ultimum sub deo iudice indissolubile ferre decretum. Multarum quippe gentium, ut fama est, tanta extat perfidia animorum ut fidem sacramentorum promissam regibus suis servare contemnant et ore simulent juramentum professionem, dum retineant mente perfidiæ impietatem; jurant enim regibus suis et fidem quam pollicentur prævaricant, nec metuunt volumen istud iudicii Dei pro quo indicitur maledictio cunctaque penarum comminatio super eos qui jurant in nomine Dei omnipotentis mendaciter dum scriptum sit: *Non assumes nomen domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem dominus eum qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra: et iterum: Non perjurabis in nomine meo nec pollues nomen domini Dei tui: ego dominus: rursumque: maledictus omnis qui jurat in nomine Dei sui mendaciter.* Quæ igitur spes talibus populis erit contra hoste laborantibus adversos? Quæ fides eorum ultra cum aliis gentibus in pace erit credenda? Quod foedus eorum poterit esse non violandum? Quæ in hostibus adversis sponsio eorum permanebit jurata, quando nec ipsi propriis regibus juratam fidem conservant? Quis enim adeo furiosus est, qui caput suum manu propria desecet? Illud enim notum est quia immemores sunt salutis suæ qui propria manu se ipsos interimunt, et dum in semetipsos suosque reges proprias ulciscendo convertunt vires,